

Artyukhina MV.

MANAGING THE EDUCATIONAL INSTITUTION ON THE PRINCIPLES OF HOLISTIC MARKETING

In the article the substantive provisions of the strategy of managing the educational institution are considered on principles of the conception of holistic marketing. The author points out the necessity to orient marketing activity of the educational institution not only on users, but also on other groups, related to the educational institution. From the point of conception of holistic marketing the exact administrative decisions of guidance become directed on implementation of social functions of the organization in regards to society in the whole and for separate groups of people who are interested in its existence. In this case the educational institution starts acting not as a separate organization, but as a whole business system. On the example of higher educational institutions elements of partner network are considered: users, personnel of organization, marketing partners and members of financial association. By marketing partners educational institutions are mediators (agents); educational institutions, enterprises and organizations which joint research projects executed together with public organizations (associations of universities for the basic type of scientific-pedagogical activity, associations of graduating students, trade unions). The presence of general interests of educational institution and region serves as a certain guarantee of compromise at development of prognoses of region and perspective plans of the educational institution. Especially closely with regional unites skilled and infrastructural aspect of perspective plan of the educational institution.

Key words: holistic marketing, marketing of partner relations, stakeholder.

УДК 378.1

Ковальська Н.М., Саух О.М.*

НЕПЕРЕРВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто основні засади становлення неперервної професійної освіти та схарактеризовано її тенденції на прикладі інших країн. Визначено чотири основні ідеї розвитку професійної освіти як цілісної системи. Схарактеризовано сучасні підходи до поняття освіти як неперервного процесу впродовж всього життя людини, які спрямовані на нейтралізацію, усунення певних суперечностей в суспільстві. Визначено особливості управління системою професійної освіти та зазначено, що управління неперервною професійною освітою тісно пов'язано з регіональними проблемами в управлінні освітньою галуззю України. Обґрунтовано необхідність активної державної освітньої політики.

Ключові слова: система освіти, неперервна професійна освіта, управління освітньою галуззю, ефективність управління професійною освітою, державна освітня політика.

На кожному з життєвих етапів професійна трансформація супроводжується новим змістом, новими організаційно-педагогічними формами, зумовлюється різними потребами та знаходиться під впливом різних аспектів життєдіяльності людини. У нових соціально-економічних умовах соціально захищеною у зв'язку зі швидкою зміною технологій або вимог ринку праці може бути лише широко освічена людина, здатна гнучко перебудовувати напрямок і зміст своєї професійної діяльності. Процес професійного зростання – нескінченний, триває протягом усього життя і відповідно потребує ефективного управління на всіх етапах.

Проблеми неперервної освіти розглядаються багатьма науковцями. Наприклад, А. Мазак розглядає управління освітньою галуззю в умовах становлення громадянського суспільства в Україні [5]; Т. Десятов, В. Зиков, Т. Левченко, О. Любчук, В. Сиченко розглядають різні аспекти сучасного бачення неперервної професійної освіти [1; 2; 3; 4; 9]; Н. Протасова, В. Луговий, Т. Лукіна досліджують державно-управлінський аспект реформування освіти в Україні [8] та ін.

* © Ковальська Н.М., Саух О.М.*

Метою статті є дослідження основних засад неперервної професійної освіти з позиції забезпечення ефективного управління процесом формування потреби щодо професійного самовдосконалення впродовж життя.

Характерною ознакою нової системи освіти є не лише надання знань людині, яка навчається, а й формування потреби в неперервному самостійному оволодінні ними, формування вмінь і навичок самоосвіти, самостійний творчий підхід до знань протягом усього активного життя. Адже в нових соціально-економічних умовах соціально захищеною у зв'язку зі швидкою зміною технологій або вимог ринку праці може бути лише широко освічена людина, здатна гнучко перебудовувати напрямки і зміст своєї діяльності. Тому особливо гостро постає потреба забезпечення рівних можливостей для всіх щодо професійного навчання, підготовки і перепідготовки різних категорій населення для оволодіння новими знаннями і вміннями, які враховують вплив ринку праці, що динамічно змінюється.

Для визначення поняття неперервної освіти використовується низка термінів. У сучасній літературі можна зустріти такі стійкі сполучення: *освіта дорослих* (adult education); *продовжена освіта* (continuing education); *подальша освіта* (further education); *відновлювана освіта* (recurrent education) як освіта протягом усього життя шляхом чергування навчання з іншими видами діяльності, головним чином з роботою; *перманентна освіта* (permanent education); *освіта протягом життя* (lifelong education); *навчання протягом життя* (lifelong learning). У кожному з цих термінів зроблено акцент на певному аспекті явища, але загальною є ідея довічної незавершеності освіти для дорослої людини [6].

Серед параметрів, що характеризують неперервну освіту, на наш погляд, необхідно зважати на ступінь старіння знань фахівця, тобто зниження її на 50 % унаслідок появи нової інформації. З огляду на використання у США за одиницю виміру старіння знань фахівця прийнятий період «напіврозпаду» компетентності, термін, який визначає тривалість часу з моменту закінчення ВНЗ, коли в результаті появи нової науково-технічної документації компетентність спеціаліста знижується на 50%. Зазначимо, що протягом останніх десятиліть цей період швидко скорочується. Наприклад, для інженера випуску 1940 року «період напіврозпаду компетентності» настав через 12 років, для випускника 1960 року – через 8-10 років, 1970 року – через 5 років, а сьогодні – ще менше. Згідно з дослідженнями, кожного року постійно оновлюється 5 % теоретичних і 20 % професійних знань. Підраховано, що за останні 25 років у США зі словника професій зникли 13 тисяч понять і з'явилося 11 тисяч нових [2, с. 210]. Це зумовлює потребу перекваліфікації людини 7-10 разів упродовж життя, що зумовлює неможливість підготовки людини до професійної діяльності на все життя одноразово, навіть за тривалий час.

Логічною посилкою авторів аналітичної записки «Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика» є те, що за багатьма професіями період старіння знань фахівця настає менш ніж через 5 років. Можна погодитися з думкою, що у зв'язку з цим знання, які отримуються в нашій системі вищої освіти, «застарівають» часто раніше, ніж закінчується навчання. На думку дослідників, вирішення проблеми полягає в переході до освіти протягом життя, де базова освіта періодично повинна доповнюватися програмами додаткової освіти й організується не як кінцева, завершена, а лише як основа, фундамент, що доповнюється іншими програмами. Вони зазначають, що випускник вишу, крім отриманих знань у вузькій професії на студентській лаві, з часом повинен мати мотивацію до навчання протягом усього професійного життя, розвивати навички комунікації, адаптивності, самовдосконалення, організаційної й групової ефективності та низку інших якостей. Узагальнюючи результати опитування людей у віці між 25 і 64 роками щодо навчання протягом життя «Quality Report on the European Union Labour Force Survey 2007», автори зазначають, що частка людей, задіяних

у різноманітних формах навчання протягом життя у межах ЄС, складав 9,7 %. Серед жінок цей відсоток (10,6 %) вищий, ніж серед чоловіків (8,8 %). Найбільш високий відсоток громадян, задіяних у різних формах навчання протягом життя, у Швеції, Данії, Великій Британії та Фінляндії – від 23 % до 32 %. Найнижчі показники у Болгарії та Румунії – менше 2 % [6].

Поняття неперервної освіти є інтегральним елементом життя людини, який повинен забезпечити всебічний розвиток особистості, збагачення її творчого потенціалу і можливостей, реалізацію здібностей, набуття компетенції, удосконалення отриманих знань, вмінь, навичок. За одним із визначень, «неперервна професійна освіта – відносно особистісна самостійна система, функцією якої є активна і самостійна діяльність за власним бажанням людини, спрямована на розширення професійних знань, на задоволення своїх професійних потреб та інтересів на підвищення професійної майстерності» [1, с. 10]. У цьому аспекті теоретико-методологічне та прикладне значення для розкриття сутнісних і змістовних характеристик неперервної освіти має досвід інших країн. Показово, що концептуальні засади базуються, наприклад у США, на необхідності розвитку навичок критичного мислення, яких можна навчитися упродовж занять у школі й університеті, а потім успішно використовувати впродовж усього життя в різних ситуаціях. Система неперервної освіти в Китаї орієнтована на її перетворення в основну, обов'язкову за рахунок більш гнучкої навчальної орієнтації, більшої лібералізації системи освіти. Цікавим є досвід Німеччини, де пропонують упроваджувати в життя гасло «Вчитися впродовж всього життя. Вчитися, щоб бути» [там само].

На думку Т. Левченко, «нові підходи до поняття освіти як безперервного процесу впродовж всього життя людини спрямовані на нейтралізацію, усунення наступних протиріч», які існують у нашому суспільстві між:

- стандартністю, уніфікованістю змісту освіти та специфічними завданнями професійної підготовки;
- тенденцією до інтеграції наукового знання та екстенсивним зростанням кількості навчальних предметів у різних формах навчання;
- потребами в спеціалістах з творчим ставленням до професійної діяльності, індивідуальними здібностями й уніфікованістю змісту освіти;
- необхідністю значного підвищення інтелектуального потенціалу суспільства та падінням престижу освіти і професійної компетенції;
- обсягом і змістом наукової інформації, яка постійно розширюється, та недостатньою гнучкістю навчальних програм;
- специфікою форм освіти і централізованою системою управління;
- уніфікованістю програм і принципами індивідуалізації, диференціації, згідно з якими слід урахувати різницю в інтелектуальній, емоційній, когнітивній сферах, у психічному розвитку, мотивах та потребах особистості [4, с. 8-9].

Важливо наголосити на тому, що неперервна професійна освіта є необхідною діяльністю людини у всі періоди її життя, під якою «мають на увазі можливість для всіх людей будь-якого віку застосовувати, поновляти, доповнювати раніше набуті знання й уміння, постійно розширяти свій кругозір, підвищувати культуру і розвивати здібності, отримувати спеціальність і удосконалюватися в ній» [1, с. 12, 17].

У контексті нашого дослідження становить інтерес монографія В. Зикова «Соціальний інститут професійної освіти і регіон», де стверджується, що серед світових тенденцій, під впливом яких формується професійна освіта ХХІ століття, на перший план виходить перетворення системи освіти в ефективний засіб соціальної адаптації та соціального захисту людини в швидкозмінній ситуації. Такий підхід спонукає до створення дійсно динамічних стандартів, які будуть визначати стратегію і тактику

управління освітою на всіх рівнях (суспільства в цілому, регіону, галузі, навчального закладу, викладацької діяльності) [2, с. 33].

Можна погодитись з думкою В. Зикова, що критерієм ефективності управління професійною освітою, з позиції задоволення потреб держави в висококваліфікованих кадрах і орієнтації на економічний ефект від їх роботи, можна обрати ефективність роботи та сталість кадрів на виробництві. Але при цьому як цілі управління дослідник пропонує розглядати оптимізацію реалізації особистісних і соціальних інтересів, у контексті розуміння психологічною наукою під метою управління системою освіти – особистість, а як головний критерій ефективності – задоволення її інтересів. Таким чином, система управління повинна орієнтуватися на створення умов для професійного становлення особистості з урахуванням реальної соціально-економічної ситуації, яка складається в суспільстві [2, с. 207]. Цілі управління, – пише В. Зиков, – відображаються в двох групах завдань, які визначають внутрішні та зовнішні фактори управління:

- перша відповідає цільовому аспекту – найбільше значення має на державному та регіональному рівнях – відбивається в таких завданнях: забезпечення гнучкості системи професійної освіти з метою відповідності її змінним соціальним вимогам; створення умов для підготовки фахівців з урахуванням міжнародних вимог; забезпечення взаємодії елементів системи професійної освіти на основі соціокультурних цінностей; створення умов для визначення характеру освіти з урахуванням прогнозу розвитку виробництва і культурних відносин в суспільстві;
- друга відповідає інструментальному аспекту управління – найбільше значення має на нижчих рівнях управління – досягнення високої економічної ефективності освіти; створення умов для технологічної адекватності освіти (відповідно рівню виробництва); досягнення високої педагогічної ефективності; оптимізація відносин в педагогічних колективах і колективах учнів [2, с. 125].

На цій підставі автором пропонується чотири основні ідеї розвитку професійної освіти як цілісної системи:

1. «Освіта – особистість» – гуманізація професійної освіти як фундаментальний перехід від технократичної мети (забезпечення виробництва кадрами, їх пристосування до потреб виробництва) до гуманістичних цілей професійного становлення в розвитку особистості.

2. «Освіта – суспільство» – демократизація професійної освіти як перехід від жорсткої централізованої та повсюдно однакової систем і організації професійного навчання до створення умов та можливостей для кожного навчального закладу, кожного викладача та студента найбільш повно розкрити свої можливості та здібності.

3. «Освіта – виробництво» – випереджувальна професійна освіта, яка повинна спиратися на чотири основоположні принципи: вчитися жити, вчитися пізнавати, вчитися працювати, вчитися співіснувати. Ця ідея значною мірою відповідає концепції освіти протягом життя людини. В сукупності вони формують контури перспективної системи освіти, яка дозволяє людині зрозуміти самого себе та навколишнє середовище і буде сприяти виконанню його соціальної ролі в житті суспільства, забезпечуючи таким чином розвиток країни, її економіки, соціального середовища, майбутнє процвітання. Крім того одним із пріоритетних завдань перспективної системи освіти повинно стати формування в людей таких якостей, які дозволять вдало адаптуватися, жити та працювати в умовах нового століття. До таких якостей, які, на думку науковця, повинні забезпечити виживання та подальший сталий розвиток цивілізації, належать системне наукове мислення, екологічна культура, інформаційна культура, творча активність, толерантність, висока моральність.

4. Сприймання ідеї неперервної освіти як перехід від будови «освіта на все життя» до конструкції «освіти через все життя», адже її головний зміст – це постійне

творче оновлення, розвиток і самовдосконалення кожної людини протягом всього життя [2, с. 376].

Водночас узагальнюючи сучасні напрацювання науковців [7; 9; 10], до особливостей управління системою професійної освіти можна віднести:

- високий пріоритет професійної освіти на всіх рівнях і проведення активної освітньої політики на загальнодержавному, міжнародному та глобальному рівнях;
- принцип системності в управлінні освітою на всіх рівнях – міждержавному, загальнодержавному, регіональному, муніципальному, а також на рівні конкретних закладів професійної освіти;
- необхідність залучення різноманітних соціальних інститутів, зокрема підприємств, до вирішення проблем професійної освіти;
- розвиток і реалізація принципу автономії професійних закладів освіти, децентралізація управління професійною освітою з чітким визначенням повноважень і відповідальності між відповідними рівнями;
- держава як замовник і споживач освітніх послуг;
- чітка фіксація вимог до якості професійної освіти і відповідний моніторинг за її дотриманням;
- розвиток конкуренції на ринку освітніх послуг, але за рахунок розвитку нових економічних механізмів у сфері професійної освіти.

Не можна ігнорувати регіональний аспект управління неперервною професійною освітою, адже регіональні проблеми вносять певні корективи в управління освітньою галуззю України в цілому. Зокрема це невідповідність наявної структури потребам ринкової економіки; зменшення та нестабільність фінансування системи освіти; недостатня придатність знань і вмінь, отриманих у системі освіти, для застосування в ринковій економіці; неповноцінність механізмів контролю та відсутність гарантій якості освіти [5, с. 71]. Саме тому є незаперечними висновки О. Любчук щодо відставання розвитку системи державного управління від розвитку системи освіти за рахунок локальних, а не системних, змін у системі державного управління освітою. «Вирішення проблеми гнучкості державного управління системою неперервної освіти передбачає його спрямованість на запровадження інновацій; підвищення ефективності системи, що передбачає концептуальність в управлінні освітою, впровадження комплексно-цільового підходу до управління, психологізації управління, моделювання структури управління, створення сучасних технологій та механізмів управлінської діяльності, побудову мобільної структури горизонтальних зв'язків, приведення функцій управління у відповідність до завдань освітньої системи держави, управління якістю освіти, рефлексивності державного управління, комп'ютеризації управління, адаптації досягнень наукового менеджменту до управління освітою» [3]. Узагальнення наведених вище положень доводить потребу наявності активної державної освітньої політики щодо забезпечення неперервності професійної освіти в Україні. Адже «державна політика в галузі освіти розуміється як система напрямів діяльності держави на шляху розв'язання найбільш важливих завдань і проблем, що постають перед системою освіти» [8, с. 263]. Результати неперервної професійної освіти, маючи певні економічні показники, проявляються через забезпечення активної життєвої позиції кожної людини, її особистісний розвиток та індивідуальну самореалізацію. На цій основі нова державна освітня політика в галузі професійної освіти повинна сприяти розвитку особистості, суспільно-політичному процесу в країні, а також забезпеченню країни конкурентоспроможними фахівцями.

Таким чином, поняття «неперервна освіта» можна розглядати в контексті особистості, освітніх процесів та організаційних структур освіти, адже характерною ознакою сучасної системи професійної освіти є не лише надання знань людині, яка навчається, а й формування потреби в неперервному самостійному оволодінні ними,

забезпечення всебічного розвитку особистості, збагачення творчого потенціалу, набуття відповідних компетенцій. Особливості управління професійною освітою, певні регіональні проблеми в управлінні освітньою галуззю та державна освітня політика зумовлюють ефективність управління неперервною професійною освітою, а отже потребують більш детального дослідження, яке може стати предметом подальшого наукового пошуку.

Література:

1. Десятов Т. Сучасне наукове бачення неперервної професійної освіти: стратегія розвитку у масштабах геополітичних регіонів / Т. Десятов // Неперервна освіта. – 2002. – № 2. – С. 9-22.
2. Зыков В. В. Социальный институт профессионального образования и регион : [монография] : [в 2-х ч.] Часть 1 / В. В. Зыков. – Тюмень : Изд-во Тюменского гос. ун-та, 2001. – 220 с.
3. Любчук О. Удосконалення організаційного механізму державного управління неперервною освітою в контексті розбудови суспільства знань в Україні / О. Любчук // Актуальні проблеми державного управління. Зб. наук. праць Одеського регіонального інституту державного управління. – 2009. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdu_o/2009_1/odyframe.htm.
4. Левченко Т. Концепція неперервної освіти у світовому контексті / Т. Левченко // Неперервна освіта. – 2001. – № 3. – С. 7-12.
5. Мазак А. В. Управління освітньою галуззю в умовах становлення громадянського суспільства в Україні: регіональний аспект : автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Мазак А. В. – К., 2005. – 20 с.
6. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика: аналітична записка [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>.
7. Паращенко Л. І. Державне управління розвитком загальної середньої освіти в Україні: методології, стратегії, механізми : [монографія] / Л. І. Паращенко. – К. : Майстер книг, 2011. – 536 с.
8. Реформування освіти в Україні: державно-управлінський аспект : колективна монографія / [Н. Г. Протасова, В. І. Луговий, Т. О. Лукіна та ін.] ; за заг. ред. д.пед.н., проф. Протасової Н. Г. – К., Л. : НАДУ, 2012. – 459 с.
9. Сиченко В. В. Механізми регулювання системи освіти: сучасний стан та перспективи розвитку : [монографія] / В. В. Сиченко. – Донецьк : Юго-восток, 2010. – 400 с.
10. Управление современным образованием: социальные и экономические аспекты / [Тихонов А. Н., Абрамишин А. Е., Воронина Т. П., Иванников А. Д., Молчанова О. П.] ; под ред. Тихонова А. Н. – М. : Вита-Пресс, 1998. – 256 с.

Ковальская Н.М., Саух А.Н.

НЕПРЕРЫВНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассмотрено основы становления непрерывного профессионального образования и охарактеризованы его тенденции на примере иностранных стран. Названо четыре основные идеи развития профессионального образования как целостной системы. Охарактеризованы современные подходы к пониманию образования как непрерывного процесса на протяжении всей жизни, которые направлены на нейтрализацию и устранение определенных противоречий в обществе. Определены особенности управления системой профессионального образования с учетом влияния региональных проблем на образовательную сферу Украины. Обосновано необходимость активной государственной образовательной политики.

Ключевые слова: система образования, непрерывное профессиональное образование, управление образовательной сферой, эффективность управления профессиональным образованием, государственная образовательная политика.

Kovalskaya N.M., Saukh A.N.

CONTINUING PROFESSIONAL EDUCATION: ADMINISTRATIVE ASPECT

In the article the author considers basic principles of forming the continuing professional education. It was determined that this concept is an integral part of human life, as continuing professional education shall provide a comprehensive personal development, enrichment of its creative potential and opportunities, implementation of skills, competence acquisition, improving knowledge, skills. To give definition of continuing education, the author used such terms, as: «adult education»; «continuing education»; «further education»; «recurrent education» education as lifelong learning by alternating with other activities, mainly with work; «permanent education»; «lifelong education»; «lifelong learning».

The analysis of essential characteristics and essence of continuing education in other countries defined four basic ideas of vocational education as an integrated system, «education - the person», «education – society», «education – production», perception idea of lifelong learning as a change of the structure of «education for life» on «education through Life».

The characteristic of new approaches to the concept of education as a continuous process throughout life, aimed at neutralizing, eliminating some contradictions in society. The features of the management system of vocational education. It is noted that the management of continuous professional education is closely related to regional problems in management of the educational sector in Ukraine. Solutions to the problem of flexibility governance system of continuous education are characterized.

Key words: education, continuous professional education, governance of the area of education, performance of management professional education, public policy education.

УДК 373.5

Устинова Н.В.*

ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ: ПОКЛИК ХХІ СТОЛІТТЯ

У сучасних умовах демократичного державотворення система освіти України зазнає докорінного реформування, успіх якого значною мірою залежатиме від ефективного управління цією галуззю на всіх рівнях її ієрархії. Зміна форми управління освітою з державної (командно-адміністративної) на демократичну (державно-громадську) є вагомим складником реалізації гуманітарної політики в нашій країні, що передбачає якнайактивніше залучення до цього процесу широких верств громадськості й тим самим забезпечення відповідних конституційних прав громадян України. У цьому зв'язку Національна доктрина розвитку освіти в Україні проголосила перехід від державної до державно-громадської системи управління освітою одним з найважливіших напрямків її реформування.

Ключові слова: гуманітарна політика України, галузь освіти, державне управління освітою, державно-громадське управління освітою.

Актуальність державно-громадського управління освітою визначається змінами в суспільно-політичній структурі нашої країни, що зумовлюють потребу нової освітньої політики, спрямованої на побудову демократичної, правової держави та задоволення освітніх потреб громадян незалежної України.

Національна доктрина розвитку освіти в Україні проголосила перехід від державної до державно-громадської системи управління освітою одним із найважливіших напрямків її реформування. Основною метою такої системи є оптимальне поєднання принципів єдиноначальності й самоуправління на всіх ланках і етапах управлінської діяльності.

Водночас, незважаючи на значні зусилля з боку освітніх закладів і органів управління освітою, прогресивних громадян та окремих самоврядних громад,

* © Устинова Н.В.*